

کالبدشکافی در آینه فقه

سید محمدحسین مرتضوی

تهیه: دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی

www.ketab.ir

کتابخانه

مرتضوی، سیدمحسن، ۱۳۶۵ -

کالبدشکافی در آینه فقه / سیدمحسن مرتضوی؛ تهیه: دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۲.
[۲۳۲] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب؛ ۲۲۱۱. کتاب‌های دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی؛ ۷۶) (فقه و حقوق؛ ۳۵۷. فقه استدلالی؛ ۱۸۱)

ISBN 978-964-09-1465-6

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیما.

کتابنامه: ص. [۲۱۷]-[۲۲۸]؛ همچنین به صورت زیرنویس.

چاپ دوم: ۱۴۰۰.

۱. کالبدشناسی (فقه). ۲. کالبدشناسی انسان (فقه). ۳. مسائل مستحدثه. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. شعبه خراسان رضوی. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان

۲۹۷/۳۷۹

۴ م ۱۷ ک / ۶ / ۱۹۸ BP

شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۷۱۰۲۴

۱۴۰۰

کتاب‌های دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی / ۷۶

www.ketab.ir

■ موضوع: فقه استدلالی؛ ۱۸۱ (فقه و حقوق؛ ۳۵۷)

■ گروه مخاطب: تخصصی (طلاب و دانشجویان)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۲۱۱

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۶۱۷

موسسه بوستان کتاب

بوستان کتاب

کالبدشناسی در آیینه فقه

- نویسنده: سید محسن مرتضوی
- تهیه: دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: دوم / ۱۴۰۰ • شمارگان: ۱۰۰۰ • بها: ۴۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است

printed in the Islamic Republic of Iran

♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهنا (صفایه)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۰۷-۳۷۷۲۲۱۵۵ نامبر: ۳۷۷۲۲۱۵۴ تلفن پخش: ۳۷۷۲۳۲۲۶

♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهنا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)

♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۶۶۹۶۹۸۷۸

♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۳۲۲۳۳۶۷۲

♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰

♦ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهنا، نیش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۲۳۱۷۹

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

با قدردانی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب و سروراستار: ابوالفضل طریقه‌دار • ویراستار: نادعلی صالحی
- حروفنگار: فاطمه حیدری‌نژاد • اصلاحات حروفنگاری: مهدیه قربان‌دوست و حسین محمدی • صفحه‌آرا: احمد مؤتمنی
- نمونه‌خوانی: ابوالفضل سلیمانی • کنترل نمونه‌خوانی و بازخوانی نهایی متن: محمدجواد مصطفوی
- کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی‌منش • مدیر گروه هنری: مسعود نجابتی • طراح جلد: حسین میرزایی • اداره آماهسازی: حمیدرضا تیموری
- اداره چاپخانه: مجید مهدوی، ناصر منتظری و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی.

رئیس مؤسسه
محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۱۳	پیش‌گفتار
	بخش اول: کلیات
۲۵	فصل اول: مفهوم، پیشینه و جایگاه تشریح
۲۵	تشریح در لغت
۲۷	تشریح در اصطلاح پزشکی
۲۸	پیشینه تشریح
۳۴	جایگاه تشریح
۳۴	الف) در عرصه پزشکی
۳۷	ب) عرصه حقوقی
۳۹	فصل دوم: تشریح از دیدگاه فقهی
۳۹	نوظهور بودن تشریح در فقه
۴۰	حکم تشریح به عنوان اولی

- ۴۱ حکم تشریح به عنوان ثانوی
- ۴۳ تشریح از دیدگاه قدما
- ۴۴ تشریح از دیدگاه فقیهان معاصر

بخش دوم:

حکم اولی تشریح مسلمانان و کفار

- ۴۹ فصل اول: دلایل حرمت تشریح جسد مسلمان
- ۴۹ یکم: هتک حرمت جسد مسلمان
- ۴۹ اصل کرامت انسانی
- ۵۲ حرمت و کرامت انسان مؤمن
- ۵۴ حرمت مؤمن بعد از مرگ
- ۶۲ دوم: حرمت مثله
- ۷۳ سوم: فوریت تجهیز مردهٔ مسلمان
- ۸۰ چهارم: حرمت نظر و لمس بدن انسان در تشریح
- ۸۷ پنجم: ثبوت دیه بر قطع اجزای جسد مسلمان
- ۸۹ فصل دوم: تشریح اجساد کفار
- ۸۹ تشریح اجساد کفار و معجرمان
- ۹۰ اقسام کفار
- ۹۴ تشریح کفار ذمی
- ۱۰۰ نتیجه گیری
- ۱۰۱ تشریح جسد مشکوک الاسلام

تشریح مجرمان ۱۰۵

بخش سوم:

حکم ثانوی تشریح (موارد ضرورت)

- فصل اول: مصادیق تجویز تشریح در حالت اضطرار (حکم ثانوی) ۱۱۳
۱. توقف حفظ زنده بر شکافتن بدن مرده و تقطیع اعضای او ۱۱۳
 ۲. تشریح و کالبد شکافی، به قصد درآوردن مال غیر و دفع ضرر از دیگری ۱۱۹
 ۳. تشریح به قصد آموزش پزشکی و تشخیص بیماری و نجات جان انسان‌ها ۱۲۱
- ادله جواز تشریح با هدف آموزش و نجات جان مسلمانان ۱۲۲
- دلیل اول) اهمیت حفظ جان مسلمانان سبب رفع حرمت تشریح است ۱۲۲
- دلیل دوم) فحوای ادله جواز شکافتن بدن میت برای نجات فرزند ۱۲۴
- دلیل سوم) قاعده اضطرار ۱۲۴
۴. تشریح به قصد تشخیص علت مرگ و جرم و شناخت مجرم ۱۲۷
 ۵. تعیین میزان دیه ۱۲۹
 ۶. تشریح با هدف حفظ نظام اسلامی و بادستور حاکم اسلامی ۱۳۱
 ۷. تشریح و قطع اعضای میت برای تجهیز و دفن تمام جسد میت مسلمان ۱۳۲
 ۸. تشریح به قصد اثبات نسب و ارث ۱۳۳
 ۹. حکم تشریح به علت ضرورت‌ها از دیدگاه فقیهان معاصر ۱۳۴
- فصل دوم: برخی احکام مربوط به موارد جواز تشریح ۱۴۰
۱. حکم غسل میت و دست زدن به جسد در عملیات تشریح ۱۴۰
 ۲. دوختن محل‌های شکافته شده بدن پس از عملیات تشریح ۱۴۲

- ۱۴۳ ۳. دفن تمام اجزای بدن میت پس از عملیات تشریح
- ۱۴۴ ۴. اکتفا به مقدار ضرورت در عملیات تشریح
- ۱۴۵ ۵. نیش قبر برای تشریح
- ۱۴۷ ۶. انتفاع از استخوان‌های پیدا شده میت مسلمان
- ۱۴۸ ۷. تشریح جنین

بخش چهارم:

بررسی احکام وضعی در موارد تشریح

- ۱۵۳ فصل اول: حکم خرید و فروش اجساد برای تشریح
- ۱۵۳ اشکال اول: حرمت خرید و فروش میت
- ۱۵۳ الف) اجماع
- ۱۵۴ ب) روایات
- ۱۵۶ اشکال دوم: حرمت انتفاع از میت
- ۱۵۸ اشکال سوم: حرمت فروش اعیان نجسه
- ۱۶۰ اشکال چهارم: عدم مالیت میت
- ۱۶۱ اشکال پنجم: عدم ملکیت اعضا
- ۱۶۲ اشکال ششم: عدم قدرت بر تسلیم و تسلّم مبیع
- ۱۶۵ فصل دوم: احکام دیه در موارد جواز تشریح
- ۱۶۵ ۱. ثبوت دیه در قطع اعضای میت
- ۱۶۸ ۲. احکام دیه در موارد جواز تشریح
- ۱۶۸ نظریه اول:

پیش گفتار

سپاس بی‌کران خداوند را که توفیق تحقیق و نگارش این مجموعه را فراهم آورد و درود و سلام بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام که جز به اظهار حق و تبیین دین پرداختند.

از ویژگی‌های فقه شیعه برخورداری آن از عنصر اجتهاد و کاوش مستمر در منابع دینی است، وجود این اصل اساسی در فقه شیعه برگرفته از توصیه خداوند علیم: ﴿لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ﴾^۱ و رهنمودهای ائمه اطهار علیهم السلام می‌باشد که توانسته است احکام شریعت را بر فراخنای زندگی بگستراند و تمام ابعاد و زوایای زندگی را در سایه دین رقم زند.

در راستای همین توصیه‌هاست که اسلام، راه اجتهاد را حتی در زمان غیبت معصوم علیه السلام بسته نمی‌انگارد و آخرین طلایه‌دار دین مبین اسلام حضرت حجت (عج) پیروانش را این‌گونه به فقیهان عصرشان ارجاع می‌دهد:

۱. توبه، آیه ۱۲۲.

وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ، فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رُوَاةِ حَدِيثِنَا، فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي
عَلَيْكُمْ وَأَنَا حُجَّةُ اللَّهِ!

تلاش پی‌گیر و خستگی ناپذیر فقهای شیعه در راستای بهره‌گیری از عنصر اجتهاد، علاوه بر نقشی که در توسعه احکام داشته، از نظر رشد و ارتقا بخشیدن به فن اجتهاد نیز تأثیر به‌سزایی داشته است؛ زیرا امروزه تفقه و استنباط چه از نظر شیوه و چه از جهت مبانی و قواعد، قابل مقایسه با ادوار نخستین آن نیست.

روشن است که رشد کیفی اجتهاد و تفقه بیشتر مرهون رشد کمی مسائل و موضوعاتی است که به عنوان بستر اجتهاد در طول زمان پدید آمده و فقیهان را به جست‌وجوی منابع دینی و کشف احکام شرعی آن واداشته است.

از خصوصیات مهم و بارز دین مبین اسلام، مطابقت آن با شرایط زمان، نیازمندی‌های مردم و سازگاری با فرهنگ و دانش روز است و تمامی این ویژگی‌ها، زمینه‌پویایی و جاودانگی آن را فراهم آورده است.

این حقیقت بر هر پژوهش‌گر منصف، روشن و مبرهن است که اسلام با عرضه واقعیات دین بر اساس منطق و استدلال و دوری از هر نوع تحمیل عقیده و تقلید کورکورانه، بر افکار و اعتقادات مردم حکومت می‌کند، زیرا سیستم قانون‌گذاری آن بر اساس فطرت و سرشت آدمی استوار است. به همین دلیل هیچ‌گاه با گذشت زمان و تحولات دوران، کهنه نمی‌شود.

برخلاف ادیان و مذاهب ساختگی و تحریف شده که به علت عدم انطباق با سرشت و غریزه آدمی، دچار نابودی و فراموشی گشته‌اند.

بنابراین، دلایل مهم جاودانگی و پویایی فقه اسلامی را می‌توان در دارا بودن ابواب مترقی و پیش‌تاز آن از قبیل: باب تزاحم (اهم و مهم)، وجود قواعد حاکمه مانند: (لا ضرر و لا ضرار)، (نفی حرج) و سایر قواعد فقهیه و اصول عملیه جست و جو کرد.

با گشودن باب اجتهاد و با توجه به اختیارات فقیه جامع الشرائط به مصداق آیه شریفه: ﴿ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾^۱، کارشناسان و علمای اسلام با اتکا به چنین دینی توانسته‌اند در رویارویی با مسائل و اتفاقات پیش‌روی جوامع بشری، تعالیم آن را با شرایط زمان تطبیق داده و وظیفه هر یک از اعضاء جامعه را تبیین و روشن نمایند.

عصری که در آن به سر می‌بریم سخت‌مقهور علوم و فن‌آوری‌هایی است که پی‌ریز تمدن، فرهنگ و معادلات نوینی شده است، تمدنی که با زایش تحولات چشم‌گیر علمی و فنی در تمامی عرصه‌ها و قلمروها، افزون بر ایجاد فرآورده‌ها و دست‌آوردهای نوپیدا، مسائل و نگاه‌های تازه‌ای نیز در حوزه‌های مختلف معرفتی به وجود آورده است.

در قلمرو فرهنگ اسلامی نیز به ویژه در سده اخیر، عالمان مسلمان، بخشی از توان خود را مبذول هم‌آوردی با این نوع موضوعات، چه در حوزه باورها و هنجارها و چه در حوزه احکام و دستورالعمل‌ها کرده‌اند.